

УДК 378.047:339.9

Ж. В. ДАВИДОВАкандидат педагогічних наук, доцент
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця**ФОРМУВАННЯ ГЕРМЕНЕВТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ЯК АКТУАЛЬНА ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

У статті обґрунтовано актуальність дослідження проблеми формування герменевтичної компетентності майбутніх фахівців. Проаналізовано фактори, які зумовлюють цю потребу. Доведено необхідність обґрунтування теоретико-методичних засад формування герменевтичної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: герменевтична компетентність, майбутні фахівці, актуальність проблеми, теоретико-методичні засади.

Сучасне інформаційне суспільство висуває перед фахівцями нові вимоги, пов'язані з організацією інноваційної творчої діяльності через усвідомлення й інтерпретацію інформаційних потоків, обсяг яких постійно зростає. Особливо важливим це завдання є для фахівців зовнішньоекономічної діяльності, оскільки саме вони мають забезпечувати сталий розвиток як окремого підприємства, так і країни загалом у сфері міжнародного бізнесу.

Дослідження у сфері інтерпретації текстів проводили в таких галузях, як філософія (А. Абдулін, Л. Беляєва, А. Бодалев, С. Гусєв, В. Знаков, Л. Іонін, О. Ковалевська, С. Квіт, С. Кримський, А. Михайлов, В. Нішанов, А. Славська, Г. Тульчинський та ін.) та психологія (А. Брудний, Н. Петров, Е. Шульга, Е. Юркевич). У педагогіці цю проблему було розглянуто відносно недавно в працях Д. Ануфрієвої, М. Бершадського, Г. Васянович, Є. Галіцких, А. Закірової, О. Клякіної, Н. Лосєвої, Д. Назарова, Н. Сердюк, В. Шовкового, N. Friesen, С. Henriksson, D. Kerdemann, T. Saevi. Досить глибоко проаналізованою є проблема формування інформаційної компетентності фахівця (Н. Баловсяк, Р. Гуревич, С. Літвінова).

У сфері професійної освіти завдання формування герменевтичної компетентності актуалізовано переважно для працівників юридичних спеціальностей (О. Атарщикова, О. Балак, F. Mootz).

Метою статті є розкриття сутності проблеми формування герменевтичної компетентності майбутніх фахівців у вищій школі й обґрунтування актуальності її дослідження на сучасному етапі розвитку суспільства.

Інформаційний вибух, що стався в другій половині ХХ ст., став визначальним фактором суспільного розвитку. Він призвів до суттєвих змін у способі життя як окремих людей, так і світового суспільства взагалі. У таких умовах виникла необхідність розробки способів оптимізації процесів, пов'язаних зі створенням, використанням, зберіганням і пошуком інформації. У зв'язку з цим з'явилися такі фундаментальні поняття, як "інфор-

маційне суспільство” й “інформаційна економіка”, якими визначається інформаційна зумовленість соціального та економічного розвитку суспільства.

Багато фахівців у різних наукових галузях дійшли висновку, що індустріальну епоху поступово змінило так зване “інформаційне суспільство”. Зокрема, Ф. Махлуп та Т. Умесао визначають це суспільство як таке, в якому є безліч якісної інформації, а також засоби для її розподілу [8; 9].

Варто також зазначити, що становлення інформаційного суспільства пов’язане з розробкою й використанням відповідних інформаційних технологій. У контексті цього Д. Белл сприймав термін “інформаційне суспільство” як синонім до поняття “постіндустріальне суспільство”, головною рисою якого є збільшення кількості та значущості інформації [5]. Дослідник також зазначає, що визнання провідної ролі інформації підвищує роль освіти й науки в суспільстві, а також якісних повних знань загалом. Схожі ідеї висловлюють учені, що підтримують концепцію “інформаційного суспільства” (Е. Гоффлер, Е. Масуде, Ю. Мисников, Н. Моїсеєв, О. Урсул, В. Червоний), які теж дотримуються позиції першорядності якісних, достовірних знань у розвитку та становленні суспільства.

У контексті обраної проблеми дослідження в нагоді також стали такі висновки шведського вченого К. Бенггта:

1) сучасні масиви інформації навряд чи можна розуміти як єдину реальність. Для того, щоб упоратися з усією купою інформації, людина має обирати лише деякі з багатьох значень, а в подальшому їх комбінувати та варіювати з даними, щоб сконструювати значуще знання;

2) завдяки цифровим і глобальним інформаційним системам стара та стала ієрархія значень, ідентичності та істини ламається, поступово розриваючи традиційні канони мистецтва, цінностей та знання. Завдяки тенденції до гнучкого порядку організації знання виникає безліч конфліктів інтерпретації;

3) нова інформаційна географія організована, головним чином, згідно з “глокальною” логікою (в системі “глобальна-локальна”), тобто глобальна інформація, яку отримують, впливає на місцевому рівні, змінюючи сталі уявлення. В такому випадку універсальність і контекстуальність більше не можуть вважатися взаємовиключними категоріями. І навпаки – глобальне й локальне взаємопов’язані між собою й утворюють “глокальну” логіку [6, с. 16].

Наявні тенденції суспільного розвитку вказують на те, що глобалізація сприяла підйому знань і створенню інформаційного суспільства, в якому не вміння збирати інформацію, а здатність її інтерпретувати має бути визнана ключовою компетентністю. А тому успішність життєдіяльності людей як представників різних професій у сучасному глобальному світі, що швидко розвивається, значною мірою зумовлюється сформованістю в них герменевтичної компетентності.

Згідно з визначенням, герменевтика – це теорія та методологія інтерпретації текстів. Вона виникла як теорія розуміння людини через праці В. Бен-

джамін, Г. Гадамера, Ф. Джеймсон, В. Дільтея, М. Хайдеггера, Ф. Шлеймахера та ін. Сучасна герменевтика включає як вербальну, так і невербальну комунікацію, а також семіотику, пресупозицію та попереднє розуміння.

Існує декілька визначень поняття “герменевтика”. Наведемо деякі з них: мистецтво розуміння як осмислення сенсів і значень знаків; теорія й загальні правила інтерпретації текстів; філософське навчання про онтологію розуміння та епістемологію інтерпретації; мистецтво перекладу, мистецтво пояснення.

Розвиток герменевтики дав початок виникненню проблеми розуміння чужої індивідуальності, де предметом вираження стає аспект вираження, а не зміст, що призвело до розподілу ідеї слова на ідеї мови й мовлення.

У широкому сенсі основними категоріями, якими оперує герменевтика, є розуміння та інтерпретація. Ці поняття є співвіднесеними, але вони не замкнені одне на одному: між об’єктивним аналізом структур і суб’єктивним розумінням його значень є шар посередників – це “світ тексту” й “світ можливих шляхів реальної дії”.

Найчастіше герменевтика обмежується інтерпретацією тексту у сфері мовознавства. Беззаперечним є той факт, що текст – це частина культури, виражена набором знаків і символів. Але недостатньо уваги приділяють такому аспекту, як пізнання та інтерпретація об’єктів реальності як елементів культури, результатом чого є знаково-символичне утворення у вигляді певного тексту.

Пізнання є відправною ланкою, з якої починається розуміння та інтерпретація. Ф. Лазарев запропонував інтервальну концепцію світу, основою якої є уявлення про багатоінтервальність, багатовимірність реальності та про багатовимірність саме пізнавального процесу. За цією концепцією, певний об’єкт природи, соціуму, пізнання існує та певним чином проявляє себе не взагалі, а лише в певних умовах, лише відносно тієї або іншої системи зв’язків, взаємодій тощо. При тому, залежно від обставин, одні якості об’єктів актуалізуються, а інші, навпаки, зберігають свої потенційні можливості. Основними інтервалами буття особистості, на думку вчених, є вітальний, соціальний, культурний тощо.

Пізнавальна діяльність здійснюється за допомогою таких операцій мислення, як аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація, систематизація, класифікація.

Тобто пізнавальна діяльність є основою герменевтики. Таку діяльність можна охарактеризувати як здійснення багатовимірного пізнання об’єкта за допомогою розумових операцій за певними принципами та визначеними взаємопов’язаними етапами.

Другою складовою герменевтичної діяльності є інтерпретація. За визначенням, інтерпретація (від лат. *interpretatio* – толкування, роз’яснення) – це: 1) загальнонауковий метод з фіксованими правилами переводу формальних символів і понять на мову змістовного знання; 2) у філології – тлумачення текстів, смислопокладальна та смислорозчитуюча операції, які ви-

вчають у семантиці та епістемології розуміння; 3) спосіб буття на основі розуміння. У широкому філософському сенсі інтерпретацію пов'язують із пізнанням буття людини в світі, з тлумаченням та поясненням певної реальної ситуації або ідейної позиції.

Варіативність визначення цього поняття вказує на його складність і необхідність тлумачення як об'єктів дійсності самих по собі, так і знаково-символьне позначення цих об'єктів у вигляді тексту.

Інтерпретація відіграє важливу роль у теорії пізнання, характеризуючи співвідношення наукових теорій та галузей об'єктивного світу. У такому сенсі інтерпретація виступає як сукупність значень (смислів), які надають тим або іншим способом елементам певної теорії.

Розуміння як інтерпретація – це універсальна операція мислення, яка є оцінкою об'єкта (тексту, поведінки, явища природи) на основі певного зразка, стандарту, норми, принципу тощо. Розуміння передбачає засвоєння нового змісту й включення його в систему усталених ідей та уявлень. Розуміння нероздільно пов'язане з оцінкою та цінностями.

Герменевтична компетентність – це інтегральна особистісна якість, яка виражається в загальній здатності та готовності майбутнього фахівця до діяльності в інформаційному просторі. Вона базується на інтеграції знань, досвіду, а також цінностей, отриманих у процесі навчання й соціалізації, та полягає в незалежній та конструктивній інформаційно-аналітичній діяльності, що спрямована на аналіз, розуміння та інтерпретацію тексту в соціальному та професійному контекстах.

Як встановлено під час дослідження, наявність потреби у формуванні герменевтичної компетентності майбутніх фахівців як одного з найважливіших завдань вищої освіти підтверджується в матеріалах цілої низки сучасних міжнародних і державних документів. Так, у Комюніке VIII Конференції міністрів Європейського простору вищої освіти (м. Бухарест, 26–27 квітня 2012 р.) зазначено, що сучасний фахівець має поєднувати міждисциплінарні, мультидисциплінарні та інноваційні знання й компетенції із сучасним спеціальним знанням у певній предметній сфері, щоб відповідати більш широким запитам суспільства та ринку праці. Також наголошено, що під час академічного навчання й дослідної праці в студентів має сформуватися здатність адекватно оцінювати ситуацію й критично обґрунтовувати свої дії [2].

У Єреванському комюніке IX конференції міністрів освіти (м. Єреван, 14–15 травня 2015 р.) зазначено важливість розвитку в студентів міжкультурного розуміння, критичного мислення, політичної та релігійної толерантності, демократичних і громадянських цінностей в цілях укріплення європейської та глобальної громадянськості й запровадження основ інклюзивних суспільств [3].

У Законі України “Про освіту” зазначено, що метою освіти є формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу [1].

Варто також зазначити, що в національній рамці кваліфікацій для фахівців 7 рівня (магістрів) вказано на першочерговість таких характеристик майбутніх фахівців, як оригінальність мислення та інноваційність діяльності, уміння вирішувати складні завдання в умовах неповної інформації, робити висновки та їх пояснювати, приймати рішення в складних і непередбачуваних умовах, що потребує нових підходів та прогнозування [4].

Висновки. Отже, як наголошено в основних нормативних документах у галузі вищої освіти, об'єктивні процеси розвитку сучасного глобального суспільства потребують докорінних змін у системі підготовки майбутніх фахівців із вищою освітою, що мають забезпечити формування в них здатності до розуміння й інтерпретації інформації. Однак аналіз реальної практики роботи вишу засвідчує, що темпи модернізації організації та змісту професійної підготовки є досить повільними. Сьогодні багато викладачів досі концентрують увагу насамперед на формуванні суто академічних знань з дисциплін, які не повною мірою відповідають сучасним запитам часу, а не на формуванні найважливіших професійних компетенцій, визначених як у міжнародних, так і в національних освітніх документах.

Список використаної літератури

1. Про освіту : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
2. Комюніке VIII Конференції міністрів Європейського простору вищої освіти (м. Бухарест, Румунія, 26–27 квітня 2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=1851>.
3. Комюніке IX Конференції міністрів Європейського простору вищої освіти (м. Єреван, Вірменія, 14–17 травня 2015р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://enic-kazakhstan.kz/images/doc/RU-docs/10_Erevan_2015.pdf.
4. Національна рамка кваліфікацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п#n37>.
5. Bell D. The Coming of the Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting / D. Bell. – London : Heinemann, 1976.
6. Benggt K. U. Ricoeur, Hermeneutics, and Globalization / K. U. Benggt. – New York ; London : Continuum Books, 2010.
7. Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture / M. Castells. – 2nd ed. – Oxford : Wiley Blackwell, 2010. – Vol. 1: The Rise of the Network Society. – P. 162.
8. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States / F. Machlup. – Princeton : UP, 1962.
9. Umesao T. Japanese Civilization in the Modern World / T. Umesao, Sh. Yoshida, P. Schalow. – Osaka : National Museum of Ethnology, 2003. – 151 p.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2016.

Давыдова Ж. В. Формирование герменевтической компетентности будущих специалистов как актуальная педагогическая проблема

В статье на основе анализа научной литературы раскрыта сущность понятия “герменевтическая компетентность”. Доказана целесообразность исследования проблемы формирования герменевтической компетентности будущих специалистов в высшей школе. Проанализированы основные факторы, которые обуславливают данную потребность.

Ключевые слова: герменевтическая компетентность, будущие специалисты, информационное общество, высшее учебное заведение, актуальность проблемы.

Davydova Zh. Hermeneutic Competence Formation for Future Specialists as the Actual Pedagogical Problem

The article grounds the topicality of study the problem of hermeneutic competence formation for future specialists. Such objective factor as the growth of global information supposes the changes in the range of competences of modern specialists. This leads to relevant transformation in the system of higher education. The main international and national documents on education emphasize the necessity of providing new approaches to competence formation. It is proved that current specialists are in acute need of forming hermeneutic competence because they have to deal with rolls of information in cross-cultural sphere which should be adequately understood and interpreted in order to make effective decisions. The students confirm the need in forming hermeneutic competence to be more competitive on international labour markets. Several approaches to the definition of the concept "Hermeneutics" are analyzed. In general sense Hermeneutics is a theory and methodology of interpreting texts. According to other definitions it is an art of understanding and comprehending senses and meanings of signs; theory and general rules of text interpretation; philosophic study on the ontology of understanding and epistemology of interpretation; art of interpreting and art of explaining. The hermeneutic competence is defined as an integral personality characteristic, which is expressed in general ability and readiness of a prospective specialist to activity in the information environment. It is based on the integration of knowledge, experience and values obtained in the process of education and socialization and is reflected in the independent and constructive information and analytical activity targeted at analysis, comprehension and interpretation of a text in social and professional contexts. The lack of studies on this problem makes it impossible for universities to provide students with this competence. So the urgency of grounding the theoretical and methodical fundamentals of hermeneutic competence formation of future specialists is acute.

Key words: *hermeneutic competence, future specialists, actuality of the problem, theoretical and methodical fundamentals.*